

Restytucja zabytków wywiezionych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Wraz z nowymi przepisami spełniono wieloletnie postulaty Służby Celnej i po raz pierwszy zostały wprowadzone specjalne druki na zaświadczenia i pozwolenia na wywóz zabytków z Polski. Wprowadzono dwa rodzaje druków: niebieskie – dotyczą pozwoleń na wywóz zabytków poza teren Unii Europejskiej. Są one w pełni zgodne z regulującymi ten obszar przepisami unijnymi. Zielone – dotyczą obrotu zabytkami między państwami Unii.

Nowa sytuacja i zadania, jakie zostały postawione do realizacji przed wszystkimi służbami, stworzyły konieczność podjęcia jeszcze bliższej niż dotychczas współpracy i współdziałania. Dostrzegł to szef Służby Celnej, który zaproponował opracowanie czterostronnego porozumienia. Udział w pracach nad porozumieniem został natychmiast potwierdzony przez generalnego konserwatora zabytków. W ciągu kilku miesięcy ostateczny kształt porozumienia, uwzględniający interesy wszystkich stron, a jednocześnie gwarantujący wysoką skuteczność, został osiągnięty i porozumienie podpisane.

Współpraca i współdziałanie odbywać się będzie na dwóch szczeblach – centralnym i terenowym. Każdy z sygnatariuszy wyznaczył jednostki organizacyjne odpowiadające za współpracę. Generalny konserwator zabytków, który reprezentuje ministra kultury, przekazał już do wiadomości wszystkim podległym, podporządkowanym i nadzorowanym jednostkom treść porozumienia, zachęcając do nawiązania kontaktów ze wskazanymi w porozumieniu partnerami i wypracowania optymalnych dla danego województwa rozwiązań, uwzględniających zagrożenia lokalne (np. zupełnie inaczej wygląda sytuacja w zakresie przemytu zabytków na granicach wschodnich i zachodnich. Odrębną specyfikę mają przejścia graniczne znajdujące się na lotniskach czy portach).

Jednym z priorytetów podejmowanych w 2005 r. działań będzie prowadzenie na szeroką skalę szkoleń skierowanych do wszystkich partnerów według wspólnie przyjętego programu. Na konieczność rozwinięcia systemu szkoleń zwracają uwagę zarówno Służby Celne, jak i Straż Graniczna. Wszyscy odczuwają konieczność przybliżenia funkcjonariuszom problematyki przestępczości przeciwko zabytkom, ze szczególnym uwzględnieniem ich nielegalnego wywozu.

Drugim, istotnym zadaniem, przewidzianym do realizacji w 2005 r. jest powszechne udostępnienie krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zapewnienie stałego, bieżącego dostępu do wykazu będzie głównym celem działania Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych, któremu minister kultury powierzył prowadzenie tej bazy danych. ■

ZADANIA SŁUŻBY CELNEJ W PROGRAMIE OCHRONY ZABYTEKÓW

Służba Celna jest jedną ze struktur administracji państwowej mającej w swoim zakresie kompetencje ochronę zabytków. Obecnie zadania te są realizowane przez funkcjonariuszy celnych zarówno w obrocie unijnym, jak i zewnętrznym. Akcesja Polski do Unii Europejskiej spowodowała zniesienie kontroli celnej granicznej i obecnie jest ona w bardzo ograniczonej formie stosowana jedynie przez Straż Graniczną.

Ujawnione po 1 maja 2004 r. próby nielegalnego wywozu dóbr kultury są efektem współpracy i wymiany informacji pomiędzy naszymi służbami, jednak po przystąpieniu RP do układu w Schengen zostanie zlikwidowana również ta forma kontroli.

Istniejąca wcześniej stała forma kontroli granicznej najczęściej skutkowałą nie ujawnianym w statystyce zawróceniem do kraju przedmiotów zabytkowych, a jedynie czasem ich zatrzymaniem i zajęciem, w przypadku ich ukrycia i niezgłoszenia do wywozu.

Zlikwidowanie tej formy kontroli wiąże się z dużym zagrożeniem dla naszego dziedzictwa narodowego i należy przewidzieć możliwe konsekwencje tej decyzji.

Obecnie przewidzianą strukturą kontrolną w Służbie Celnej są Grupy Mobilne, które będą sprawować kon-

trolę wewnątrz kraju z ukierunkowaniem na towary akcyzowe, towary pochodzące spoza Unii, nielegalne zatrudnienie oraz inne ograniczenia pozataryfowe, w tym nielegalny wywóz zabytków.

Wymienione zadania przy niewielkiej obsadzie etatowej wydają się być bardzo ograniczonym sposobem realizacji zadania ochrony naszych zabytków.

Należy zatem uznać, iż na najbliższą przyszłość przewidziano raczej działania prewencyjne niż kontrolę, której skuteczność można by porównać z wcześniej stosowaną stałą kontrolą graniczną środków transportu drogowego.

Dlatego właśnie należy wykorzystać obecny okres pozostały do przystąpienia RP do układu w Schengen na zaplanowane szkolenia funkcjonariuszy celnych tak, aby Grupy Mobilne, mogły przy

ograniczonych możliwościach kontroli, dokonywać ich jak najskuteczniej.

Szkolenia, wykorzystanie fachowej wiedzy koordynatorów i konsultantów, wspartych nowoczesną techniką, umożliwiającą przesyłanie drogą elektroniczną obrazu cyfrowego, powinno wspomóc funkcjonariuszy Grup Mobilnych w podejmowaniu właściwych decyzji.

Należy również wykorzystać i rozwinąć współpracę międzyresortową służb mundurowych, opierając się na istniejących rozwiązaniach unijnych.

Szczególnego znaczenia nabierają działania związane z pozyskiwaniem i wykorzystaniem informacji.

Ten kierunek, poparty zapleczem informatycznym, należy uznać za najważniejsze narzędzie walki z nielegalnym wywozem zabytków.

Ma on, w oparciu o istniejące komórki wywiadu celnego oraz komórki zarządzania ryzykiem, określić obszar potencjalnego zagrożenia oraz stanowić wsparcie dla kontroli Grup Mobilnych.

Działania takie zostaną wkrótce wdrożone w życie w skali ogólnopolskiej i stanowią część planu zadań Służby Celnej na lata 2006–2007.

Występujące od lat zjawisko wywozu z Polski zabytków, szczególnie tych związanych ze sztuką i historią Niemiec, zawsze miało charakter ekonomiczny i również w najbliższej przyszłości należy przewidywać utrzymanie się tej tendencji.

Szczególną uwagę należy zwrócić na zabytki Śląska, Wielkopolski i Pomorza, gdyż to właśnie one, ze względu na swoje pochodzenie i powiązania historyczne, stanowią największą część nielegalnie wywożonych obiektów.

Obserwacja rynku antykwarycznego, jego tendencji, mody i koniunktury, może czasem sugerować, iż nastąpiło ekonomiczne wyrównanie cen przedmiotów kolekcjonerskich na rynku unijnym, jednak bliższa analiza tego zjawiska prowadzi do wniosku, iż zrównanie cen sprowadza się najczęściej tylko do popularnych obiektów kolekcjonerskich, występujących masowo na rynku unijnym. Zabytki naprawdę cenne, których wartość historyczna i materialna jest wysoka, są w dalszym ciągu wyżej cenione za granicą niż w naszym kraju, co w oczywi-

sty sposób jest związane z zamożnością społeczeństwa.

Kolejnym ważnym zagadnieniem jest kontrola obrotu pocztowego i lotniczego.

W tej dziedzinie należy jednak uznać, iż sytuacja jest dobra, nasza służba posiada odpowiedni sprzęt do prześwietlania ładunków i bagażu oraz przeszkolony personel w zakresie podstawowej wiedzy o zabytkach.

Może właśnie dlatego obecnie większość ujawnień i zatrzymań dóbr kultury pochodzi z portów lotniczych i urzędów pocztowych.

Zjawiskiem rozwijającym się bardzo dynamicznie już od kilku lat są transakcje internetowe, dokonywane w sieci domów aukcyjnych, zwłaszcza tych największych międzynarodowych, takich jak Ebay i Allegro.

Obecnie znaczna część rynku dzieł sztuki przeniosła się właśnie w tę strefę i należy przewidywać dalszy jej rozwój.

Transakcje dokonywane w Internecie zapewniają dostęp do szerokiego

ryzyka nielegalnego wywozu zabytku, a następnie zatrzymania przedmiotu w przypadku ujawnienia próby jego wywozu lub wysyłki.

Aktualnie większość transakcji kolekcjonerskich odbywa się na rynku krajowym i jest ograniczana barierą językową, zaś sprzedawcy zastrzegają w treści ofert, iż nie wysyłają przedmiotów za granicę.

Uważna analiza rynku internetowego ukazuje jasno, iż na szeroką skalę jest praktykowany handel przedmiotami archeologicznymi, detalami architektonicznymi i obiektami sakralnymi, których posiadanie również sugeruje, że zostały pozyskane z naruszeniem prawa.

Tęgo rodzaju informacje również są pozyskiwane przez Służbę Celną i przekazywane do wykorzystania przez Policję.

Reasumując, należy uznać, iż w najbliższej przyszłości obszar zagrożenia nielegalnym wywozem zabytków będzie się skupiał na transporcie drogo-

Zjawiskiem rozwijającym się bardzo dynamicznie już od kilku lat są transakcje internetowe, dokonywane w sieci domów aukcyjnych, zwłaszcza tych największych międzynarodowych, takich jak Ebay i Allegro. Obecnie znaczna część rynku dzieł sztuki przeniosła się właśnie w tę strefę i należy przewidywać dalszy jej rozwój.

go grona odbiorców, kolekcjonerów i miłośników antyków na całym świecie, są też obecnie w miarę bezpieczne i anonimowe.

To właśnie te cechy powodują, że rynek internetowy staje się najlepszym miejscem do nawiązywania kontaktów i dokonywania transakcji łamiących prawo.

Istnieje pilna potrzeba monitorowania tych transakcji, zwłaszcza dokonywanych przez obywateli polskich na witrach zagranicznych.

Ujawnienie oferty wystawionego do sprzedaży zabytku znajdującego się w Polsce powinno spowodować konkretne działania Służby Celnej polegające na wprowadzeniu całej transakcji do bazy danych jako obszar potencjalnego

wym oraz transakcjach internetowych.

Przewidziane jednostki kontrolne, Grupy Mobilne, muszą zostać przeszkolone i wsparte zapleczem informacyjnym tak, aby przeprowadzane kontrole były właściwie ukierunkowane i skuteczne.

Jednocześnie intensywny rozwój transportu lotniczego, zwłaszcza znaczący jego udział w przewozach pasażerskich, skłania do wniosku, iż większość ruchu turystycznego będzie się przenosić do tego właśnie sektora transportu, zaś, jak wspomniano, porty lotnicze posiadają odpowiednią infrastrukturę i zaplecze do skutecznej kontroli obrotu i zatrzymywania wywozu przedmiotów zabytkowych. ■